

GRUDA

Št. 10.

1926.

Leto III.

Poština plačana v gotovini.

Vsebina zvezka X.

Gliša Koritnik: V pričakovanju. — **Tone Gaspari:** Splavarji. — Kmetški praznik na krškem polju. — Skupina Mlatiči. (Slika.) — Kmetški praznik na krškem polju. Skupina: Žanjice. (Slika.) — **Ivan Albreht:** Skrito pismo. — **Ivan Albreht:** Molitev. — **Ivan Albreht:** V tišini. — **Jurij Plevnik:** Jesen na kmetih. **Albreht:** Vsakdanje zgodbe. — **Josip Ljubič:** Za gospodarski napredek sela. — **K. Kraepelin-S. Brodar:** Po gozdu in polju. — **RAZGLEDI:** Organizacija. — Prosveta. — Listnica uredništva.

Celoletna naročnina „Grude“ je Din 30.—. Za dijake in vojake Din 20.—. V podrobni prodaji stane „Gruda“ Din 3.—. — Novi naročniki dobe lahko še vse doslej izšle številke.

Uredništvo: Škofja ulica št. 8, pritličje. — **Uprava:** Ljubljana, Kolodvorska ulica št. 7.

Rokopise je pošiljati uredništvu, naročnino, reklamacije, oglase itd samo upravi. Cena oglasov po dogovoru.

Rokopisov, ki jih ni naročilo, uredništvo ne vrača.

Urejuje: **Stanko Tomšič.**

Odgovorni urednik: **Janko Vičič.**

TRI
in ZLATOROG terpentinovo milo
varujeta Vaše drago perilo!

Št. 10.

Mesečnik za ljudsko prosveto

Leto III.

Gliša Koritnik

V pričakovanju.

„Kako je plah polnočni čas,
kako prepaden moj obraz!

Moj Bog, zastonj se ne bojim –
čemu vsa drgetam pred njim?

Železen v vratih je zapah
in sultan čuva hišni prag.

A vendar, vendar pozno v noč
bedim od groze trepečoč.

Ves bled je bil, ko šel je v svet,
ves bled je bil kot lipov cvet.

Pomladi tri so že cvelè,
jeseni tri ošpele se.

Medtem je zemlja pila kri,
cvetele nožev so osti.

Medtem je tulil v srcih jok,
žená obup, trepet otrok.

Siveli svetli so lasjé,
volkovi prišli so v srcé . . .

Gorje, če bo njegov pozdrav
kot prtič bel, kot nož krvav . . .

Moj Bog, ta molk, ta dolgi molk –
je hujši kakor gladni volk!“

Tone Gaspari.

Splavarji.

(Dalje.)

14.

Ob bregu pod Strženovo verando so se ustavili splavarji. Dva sta skočila do kolen v Savo, da sta podajala, drugi so začeli skladatai. Pritisk sam je bil že na verandi v kotu ter prešteval denar, ki mu ga je bil Stržen, zaupajoč v Levičnika in vanj, izročil takoj. Tudi Ivanka je šla že parkrat čez verando, menda kar tako brez dela, kakor je uganil Pritisk, samo da je videla na breg.

Splavarji so molče hiteli. Marsikateri se je ozrl gori h krčmi, željan požirka. Tine se je pa praskal in obračal je klobuk, da je mogel z očmi tja gori, in vendar se mu je zdelo, da vsak ve, čemu vse to. In vmes je razmišljal vse ono, kar mu je med potjo tako prepričevalno vtisnil Pritisk. Dejal je, naj kar vpraša Ivanko, bo videl, da vsa gori zanj. Kar zmeni naj se. Tine je Pritisku marsikaj ugovarjal; razodel mu je tudi pogovor z geometrom. Ali Pritisk je kar želel, da ga prime komisija za jezik; da ji bo že tudi brez njega dopovedal. Saj vsi vedo o Modrasovcu, kako ga je grof dobil. Kaj se bodo lizali!

Tine se je obrnil; bil je spet Pritiskov. Toda Marica mu le ni mogla iz srca. Ko si je v mislih zlagal besede za Ivanko, kar nič ni mogel. S kako drugo bi se že domenil. Ko je šlo delo h koncu, je Pritisk že namignil Ivanki! Tine se je tačas domislil, kako so snubili Hribci pri Malgovih. Dobro bo! Bom pa tako!

Osem trioglatih kupov se je svetilo v popoldanskem solncu tik ob verandi; gornji les se je že posušil. Stržen je ogledoval zadovoljno posamezne kupe in prešteval, Pritisk je hodil z njim in pritrjeval; bilo je v redu. Se navrgel je nekaj lat Levičnik.

Fantje so posedli po verandi ter se takoj lotili bokalov. V levi kot se je lovilo rdeče solnce; tam so cveli na stojalu srčki in pelargonije in zelenel je asparagus. In ker ni bilo naglja, je sedel v tisti kot Peter; tako se je sam pohvalil. Segel je in pobožal rože. Ivanka se je skozi gostilniško okno razhudila.

„E, saj sem samo potipal!“

„Tudi tipati se ne sme, kajne, Ivanka,“ je pogledal Tine vanjo.

„Tine, ti tudi utrgaš lahko!“ Odšla je v kuhinjo.

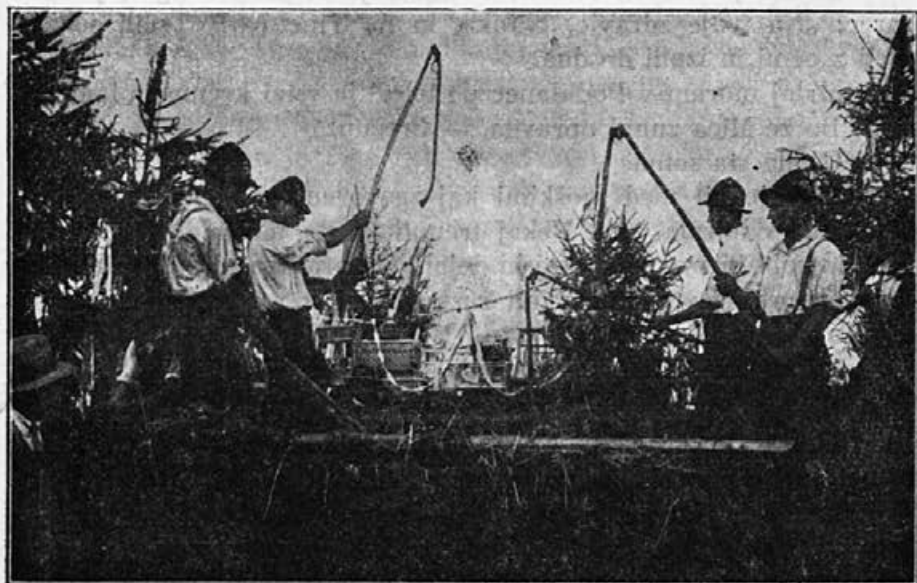
Fantje so poprijeli. „Si slišal, Tine? — No, daj!“

„Pa bom!“ se je razkošatil zadovoljno. „Katero pa hočem?“ Peter je pokazal asparagus. „Tole, da boš muhe žgečkal.“

„Take, kot si ti, bom z brezovko.“ Tine je res utrgal vejico srčkov in jo takoj zataknil za klobuk, da je čutil, kako so cvetovi tehtali ob krajcih.

Ivanka in dekla sta prinesli kosilo. Kljub temu, da je dekla škilila, je opazila srčke; zavihala je zavistno svoj veliki nos. Petru to ni ušlo.

„Ti, Mica, saj jih Tine tebi da, če češ.“ In zakašljajal je nalašč. „Da boš lepši pušeljc.“

Kmetijski praznik na Krškem polju.

Skupina: Mlatiči.

Mica ga je med vrati: „Kar na svojo se spravi, če jo imaš! Jaz sem že zase pušeljc. Sršen!“

Pritisk je prišel. „Se lahko smejete pri bokalih! — Ob šestih gremó; hitite!“ Ogle dal se je ter videl Tinetove srčke. „Zdaj bije ura prav,“ si je mislil, se odkril in pokrižal.

Splavarji so res vsi po kosilu odšli, da se odpeljejo s šestim vlakom. Samo Tine je ostal, ker je Stržen tako hotel. Tinetu se je zdelo, kaj bo, in tudi, da je vse to Pritisk splel.

Stržen je peljal Tineta v svojo spalno sobo zadaj za kuhinjo. Sedla sta. Na majhni mizici je stala polliterska steklenica črnine, kosi pogače in trije svetli kozarci.

„Tine,“ je nekako resno spregovoril Stržen, „veš, čemu sem te klical?“

Fant se je nerodno premaknil na mehkem stolu. „Menda ja.“

Stržen je bil kratek. „Nocoj boš tu spal. Pozneje se pomenita nekoliko z Ivanko. Rečem le to: ti mi ugajaš, dekle je kot nalašč zate! Pridita s Pritiskom čez mesec dni, ko bo njen god, pa napišemo. — Je prav tako?“

„Menda ja!“

Stržen je natočil črnine. Poklical je Ivanko. Dvignil je kozarec: „Na tvoje zdravje, Ivanka, in na Tinetovo!“ Trčili so, se vjeli z očmi in izpili do dna.

„Zdaj moram v Podklanec po tele,“ je vstal krčmar. „Ivanka, sedi! Bo že Mica zunaj opravila. — Srečno!“

Ostala sta sama.

Tine je bil med moškimi kaj zgovoren, pri ženskah se mu niso rada odpirala usta. Nekaj trenutkov sta molčala. Tine se je ozrl po sobi in premislil, kaj bi dejal. Nič pravega mu ni hotelo na jezik. Ivanka je to videla, ali razlagala si je po svoje, da fantu znabiti ni vse to prav.

„Veš, Tine,“ je ona sprožila, „ponujam se ti ravno ne, če, če ti ni prav, no.“ Pogladiła je z desnico vogal pri prtu.

Tine jo je pogledal. „Vem. Ti ga dobiš lahko —“ S kazalcem in palcem je pomlel. Potem je kar nadaljeval; mislil si je, moram. „Ivanka, če je že tako božja volja — tako je začel tudi Hribec! — in najina, pa se vzemiva.“ Ali dalje se mu je spet zavrlo.

„— in če si pozabil Marico,“ se je nasmejala Ivanka. Ni ga hotela raniti. Čula je od splavarjev in tudi od Pritiska samega nekaj o neki Marici; poznala je ni.

„Kaj bom z njo, ko se ne zna pri delu prav obrniti. Med rožami ne more vedno sedeti.“ Nekoliko se je le razgovoril. „Pri nas se bo treba povsod vtakniti; mati so že slabi.“

Ivanka ga je razumela. „Saj človek rad dela, če ve, za koga.“

„Pa bi šla rada, prav rada z mano tja gori, tja pod Podvrh, kjer ni gospode ne železnice?“ Tine je vprašal to tako iskreno in toplo, da je občutil v tistem trenutku sam, kako se mu je Ivanka zazdela ljuba.

Pogledala sta se in si čez mizo poiskala roke. Ivanka se je v veselju razljubila: „Tam boš ti, Tine. Ni treba drugih.“

„Ti boš ob ognjišču, v pšenici, v detelji — jaz bom v smrečju in na vodi —“

„— v mislih pa skupaj.“

Pozabila sta vse; tudi pila nista.

„Ti,“ se je Ivanka domislila, „boter bo kupil — kakor sem vjela oni večer — Levičnikovo tam pri vas. Ti boš oskrboval, je dejal.“

„Onè! Le naj Pritisk, kakor je dozdej.“

„Je že s Pritiskom tako domenjeno, da boš ti.“

Tine je izpustil Ivankine roke ter poprijel kozarec. „Bom pa, če ne bo drugače! — Bog te živi, Ivanka!“

Trčila sta, da je ušlo čez Tinetov kozarec. Na beli prt je kaniło nekaj kapelj. Črnina se je v blagu razlezla, in videti je bilo tri krvave rože. Tine jih je z dlanjo pokril, da bi ne bila Ivanka huda, in obdržal roko tako, dokler ni segel po sobici mrak. Odmaknil je potem; rdeče rože so gorele in svetile še močneje...

Precěj pozno je Tine tisti večer legel, ker sta še s Strženom obračala to in ono. Pritiskovo postelj mu je Ivanka sveže odela, da je zadišalo in ga ohladilo. Pogrnil se je samo do pasu z rjuho ter ugasnil svečo. Mračno je bilo v sobi, le odprto okno je kazalo svetlikajoči se veliki voz in daljnji mlečno zvezdnati sever. V polspanju so še peli murni; Sava se je prelivala ob mostu; bukov breg nad krčmo je šumel.

Kmalu po polnoči so se vrnile daljne sanje o deklici s kačjim truplom in o zlati reki...

Jutranji hlad s Save je zdramil Tineta iz sanj.

15.

Orgle so pele, ko so po maši zavili kmetje izpred podvrške cerkvice k Francetu. Že med mašo, ko so stali in sedeli pri obzidju, so si šepetajoč zaupavali najrazličnejše vesti. Niso se brigali toliko za letino in vreme; vsi so bolj objedali komisijo, kako je delila, geometra, grofa, in tudi o pritožbah so namigavali.

V krčmi so se zdrenjali okrog majhnih oken ob kotu, odkoder se je videlo na cesto, in naročili so rdečega dolenjca. Pritisk se je naslonil tam ob peči, kjer je navadno Francè sedel.

Videli so, da so sami, skoraj vsi enih misli, zato so vse iznašali brez strahu.

„Kaj boš meni pel, Pritisk!“ je nadaljeval Urankar pomének, ko je izpil. „Gospodje ne bodo drezali v svojo skledo, ne. Kar pritoži se sam!“

„Tako boš hodil na goljavo, da boš star, tvojega gozda ne bo še nikjer,“ mu je prerokoval Pritisk.

„Grof bo sekal, kjer bo hotel; saj je dobil še tisto pred Modrasovcem,“ so potegnili nekateri s Pritiskom.

Urankar je dvomil: „Ne vem! Kragulj je še zmerom v bajti.“

„In Kragulj bo tudi ostal!“ Pritisk je zapretil. „Kaj ga briga komisija! — Ali pa razbije bajto in grad.“

„Hudičev je res, kar ga je!“ so raznesli hkratu trije.

Pod oknom so se prelele bele dekleške rute. Zgovornost in smeh sta planila mimo okna in v krčmo.

Urankar se je ozrl. Po cesti iz gradiča je tekla kočija. „Grof se pelje.“

Francè se je naslonil do okna. „Ne bo, ne, grof! — Geometer je. — Grof nosi slamnik.“

Nekaj fantov je vstopilo; med njimi Tine.

„Je, je, geometer!“ je potrdil.

„Kam le gre?“

Čakali so. Kočija je zavila na Podvrh.

„Pa ne k tebi, Francè?“

„Najbrž! Góri ima še nekake papirje.“

Utihnili so. Kmalu je kočija obstala. Geometer je ukazal grajskemu tako glasno, da so lahko vsi čuli: „Stvari boš zapeljal v mojo sobo v grad. Jaz pojdem čez Podvrh, da se malo shodim.“

Tine je ujel te besede. Srečal se bo z Marico, je posumil. Pojdem za njim!

Krčmar je šel nasproti in prinesel, ker je bil geometer še malo slab, na voz veliko stojalo za merjenje in nekaj map. Kmetje so medtem zijali skozi okna in videli, da je še bled geometer in da bo težko zdržal čez Podvrh do gradu, ko še prestopa kot po jajcih.

„Modras je kratka žival, pa vkolje za deset psov,“ je pritajeno menil Urankar.

„Kragulj pa za deset modrasov,“ je zamrmral Pritisk.

Grajski je oddrdral. Geometer se je okrenil, pozdravil krčmarja in zavil polagoma okrog krčme. Opazil je skozi okno kmetiška zijala. Le nagibajte! mu je bilo vseeno. Škoda, da nisem záres vjel kdaj kake besede — bi vas danes že z ričetom pasel!

Kmalu je tudi Tine neopazeno izginil iz krčme in po ovinkih mimo svojega doma odhitel proti skalovniški hosti, da od zgoraj pregleda geometrovo pot. —

Ves tisti čas, odkar je prestregel Kragulj Tinetu čutarico, se je tudi on zanimal za geometra. Natančno je opazoval vse dogodke od tam zgoraj, odkoder je preseka grofovega parka tekla v strmini skoraj do dvorišča. Sam, skrit je prečepel ob ježičasti žici in videl

vse in uganil vse. Z jezo in začudenjem je opazil geometrovo ozdravljenje.

Tisto nedeljo je tudi čakal. Ni vedel, da pojde geometer nad Podvrhom. Šele ko je zdrsnil ob grmovje k poti, se mu je dozdevalo, da je razločil, kako se vrača grajski sam. In mislil je, kako je to. „Če se mi posreči,“ si je dejal, „počakam kar tule.“

Dostikrat je geometer postal, preden je dospel truden in znojen v bližino Levičnikove drče. Tam je ležal pod njim in krog

Kmetski praznik na Krškem polju.

Skupina: Žanjice.

njega najdaljši pogled čez dolino. In ko je zbegnil z očmi od obzora do obzora, tja do grofovega gradiča, se mu je srce razburilo. Kje bi si kdaj mislil, da bo zapuščal tako težko to oddaljeno zemljo! Jutri odpotuje, ker mu ni na gradu več obstanka. Mlade grofične ne vidi nikjer več; zdi se mu, da se ga ogiblje. Tudi grof je postal drugačen. Preveč je vžgana vsa okolica: sami temni in žalostni obrazi. Nekoč je bila okolica gradiča kot oltar; zdaj je skoraj brez življenja.

Zrl je geometer in silil v svoje srce tolažbo, da pozabi v mestu to tiho, svetlo in silno prikupljivo bitje, ki mu je zastavilo pot kot solnce izza megle. Ali solnce se je skrilo, in pot je ostala prazna,

pusta. O, koliko je samo slučajnega v človeškem življenju! Zakaj je baš letos prišla grofova družina?

Zastavil je spet korak. Sam s seboj je mrmral, kako je mogoče, da ga je Alma tako osvojila, da ga je tako priklenila nase, da nima več miru. Imel je dosti deklet, toda tu je našel več kot ljubico; tu mu je vzhajala sreča, katere do tedaj ni poznal. Kako, kako bo pozabil!

Ko je hotel geometer spet nekoliko postati, mu je nenadoma zagrabil pot Kragulj, ki je, režeč se, skočil izza grmovja.

„Lej!“ je pomolil grčavo pest pred geometrov nos. „Če te ni modras, te bo zdaj tale! — Bajta bo vseeno moja!“

Geometra je opalila vročina po vsem životu; nato ga je streslo pred tem vražjim obrazom. Kljub temu je poskušal odgovoriti hladnokrvno: „Kaj imaš ti z menoj?“

„Račun!“

„Kakšen?“

„Bajto boš zdaj plačal, ki si mi jo odpisal.“

„Plačal —?“

Tedaj je Kragulj šinil z rokama ob geometrov vrat. Kolikor je imel še moči, je geometer sunil s pestmi v kraguljeva prsa, da je zahropelo. Ali preslab je bil še. Kragulj ga je zleknil po tleh. Hotel je poklekniti geometru na prsa.

Zadaj pa je tedaj Kragulja nekaj zgrabilo, kakor da so se mu zajedli kremplji v meso, in ga vrglo na pot.

„Hudič, čakaj, plačal boš zdaj ti!“ je zaškripal Kragulj, ko je zagledal za seboj Tineta.

Nato se je kakor pes potuhnil in izgubil v lesu.

Geometer je polagoma vstal, tipajoč z desnico okrog vratu. Tine je stal in ni izpregovoril. Takrat se je zazdel fant geometru velikan, ki bi premaknil Skalovnik, če bi bilo treba. Molče je segel fantu v roke in se premaknil dalje kakor osramočen.

Tine se je spomnil Kraguljeve kletve. Pogledal je in poslušal; nikjer več glasu. Odšel je proti Podvrhu veselo žvižgajoč, kakor da je v njegovi duši tak lep mir kot tam spodaj v nedeljski dolini.

Ivan Albreht:

Skrito pismo.

Ko najbolj besno me življenje kuje,
veš, kdo pogina me varuje?...

Ah, v grob samo ti morem to priznati:
spomin na tvoj obraz, uboga moja mati!...

Ivan Albreht:

Molitev.

(Iz zbirke „Tihe besede“.)

O Bog, dobronik vsega, kar pod solncem živi,
vsmili se mojih mrkih, teh neveselih dni.
pa da mi je še toliko gorja pretrpeti,
daj, da bom znal po Tvoje živeti!

Na rame križ in ljubezen neskončno v srce,
potem že kamorkoli pot naj moja gre!...
Le predno k Sebi hočeš me pozvati,
naj enkrat vsaj me sreča moja mati. —

Zaklenil še zadnji hip rad bi vase njen pogled
in stopil potlej predte bi brez besed,
saj bil na križu je Tvoj brat tolovaj celo,
ko je zasvetilo v njem materino ljubeče oko...

Ivan Albreht:

V tišini.

O, farizeji in pismarji
bi te z zasmehom radi vrgli med smeti,
ker ne vedo, da v božji si bližini, mati...
Jaz pa bi šel in vsako smet poljubil,
kjer se je kanec tvojega potu izgubil —
in noč in dan pri tebi hotel bi ostati,
tako toplo mi je v ljubezni tvoje zarji,
ki kakor sveti križ pred mano vekomaj gori...

Jurij Plewnik:

Jesen na kmetih.

Jesenski vetrič gor nad selom
z žarki solnce se poljublja
in kmetič z trudnim, znojnim čelom
v radostne misli se izgublja...

Saj solnce tu najlepše sije
na revno selo žarke meče
trpinov se raduje svetih —

Uspeh nad vsem njegovim delom
od stvarnice se mu obljublja,
in poln hvaležnosti, da pred razpelom
v naprej bo molil še, obljublja!

Kje najdeš več še poezije,
kje zaslediš še večje sreče
če ne pri nas okornih kmetih!

Ivan Albreht:

Vsakdanje zgodbe.

(Dalje.)

„Veš kaj,“ je zarentačil nad Andrejem, „pograbi lepo mejnik, pa ga hitro zanesi, kamor spada!“

Zdajci se je Andrej razpenil:

„Kaj, samogoltnež, kaj praviš?! Jaz da prestavljam mejnike?“

„Jaz sem samo dejal, da zanesi kamen tja, kjer mora biti!“

Andrej, ki je bil majhen in krivenčast, se je zaletel ko puran in zamahnil z menoj proti Lukežu, ta pa se je odmaknil in s strani zgrabil za kosišče. Ko gad je siknil:

„Tole svojo jezico boš pomnil!“

In je prijel Andreja za vrat ter ga začel premetavati ko snop na njivi. Gromov je rjul in vzdihoval, a vse zastonj. Lukeževe roke so bile kakor klešče. V tem boju sem seve trpela tudi jaz. Kosišče je zahreščalo, a jaz sama sem odletela in se zadela na vso moč ob trdo skalo, da je bilo joj. Kljub temu bi bila še ostala vsaj za silo pri moči, da nista možakarja med ruvanjem skakala po meni, zdaj eden, zdaj drugi s tako silo, da so se kar kresale iskre. Tedaj je zaškrtalo, da me je vso pretreslo, pa me je precepila zobčasta razpoka, da bi se bila skoro razletela na dvoje. Odtlej nisem za nobeno delo več...

Moža sta kričala o tožbah, pa ni bilo nič. Lukež ga je navil, da je zanesel mejnik na pravi kraj, mene pa je mati Andrejevka zavlekla o polnoči na Lukeževo dvorišče in me položila pred prag, češ da bom nosila nesrečo v Lukeževo hišo. No, nesreč menda nisem prinesla, pač pa so mene ljudje nosili in premetavali semtertja, dokler nisem nazadnje našla miru tukaj v vaši družčini...

Sekira

pove zgodbo, ki se je še vedno spominja z grozo.

— Blagor ti, — se je zdajci oglasila sekira, — da si še imela toliko sreče! Jaz sem, žal, morala doživeti vse kaj hujšega, predno so me izročili rji v oblast...

Gotovo se še kdo izmed vas spominja Tomejca in Tomejke? No, vidite, tisto nesrečo sem morala preživeti!...

Dokler je bil Tomeje fant, mi ni bilo kaj reči. Tudi potem, ko se je poročil in je lepa Katrica postala njegova žena, je šlo vse lepo v redu in gladko pri hiši. Naenkrat pa se je zgrnilo gorje kakor črn oblak nad hišo. Začelo se je pri živini. Ni šlo, pa ni šlo,

je bilo vse zastoj! Enkrat je poginilo živinče, drugič prase, kakor da je narejeno! Potem je potolkla toča. Tako je oklestila polje, da Tomejc še semena ni pridelal. Komaj se je siromak dobro zavedel, mu je voda razrila njive in odnesla najboljšo zemljo s sadeži vred... Tako so ga leto za letom teple nadloge, da je bil revež že čisto iz uma. Pa je prišlo leto odmora in Tomejc je že jel spet upati, da si opomore. Dobra letina je bila za seno, žito je bilo lepo, sadje je dobro obrodilo in vse je kazalo, da prihajajo spet boljši časi. No, na jesen, ko je bilo že vse pod streho, se je naenkrat zgodilo. Nebo se je stemnilo kakor v avgustu, pa je jelo grmeti in se bliskati ko na sodnji dan. Strele so švigale križem, da so ljudje kar trepetali od groze. Naenkrat se je posvetilo, rezek tresk je stresel ozračje in Tomejčeva domačija je bila v plamenih... Bilo je pod večer, ko že objema mrak zemljo. Tomejc je planil in delal kakor brezumen, toda vse zaman. Plameni so z besno vztrajnostjo objemali posamezne predmete in se širili in širili, da ni bilo mogoče nič oteti. Vse se je zrušilo v pepel. Ko je bilo razdejanje končano, se je vsula ploha, ki je razgretoga Tomejca premočila do kože. Krčevito je oprijemal moje toporišče, ker je bil preje z menoj sekal tleče tramovje. Naposled so ga skoraj s silo odvedli k sosеду, kjer ga je priklenila na posteljo zavratna pljučnica. Žena je čula pri njem noč in dan in mu stregla po svojih najboljših močeh. Sedmi ali osmi dan je bilo, ko je Tomejc v vročični zmedenosti zahteval, naj mu prinese mene-sekiro. Tomejka, ki je bolnemu možu izpolnila vsako željo, ako je le mogla, mu je storila tudi to. Komaj pa je imel bolnik mene v rokah, je zarjul:

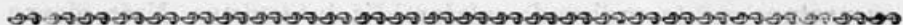
„Hitro, hitro! Presekajte onile prečnik, saj vidite, da se ga že prijemlje ogenj!“

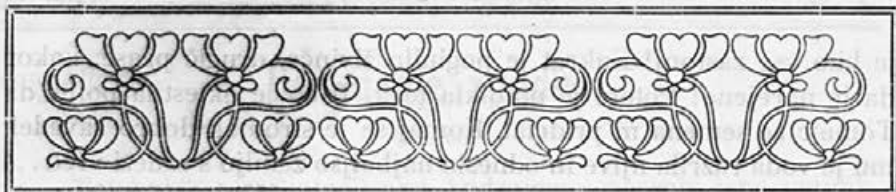
Pa je planil pokonci in divje zamahnil z močjo človeka, ki je zblaznel, a jaz sem obtičala v Tomejkini lobanji. Žena je kriknila in se zgrudila, iz globoke rane je curljala kri, vsi, ki so bili poleg, pa so le s težavo obvladali poblaznelega Tomejca.

Katra se je še tisti dan preselila v večnost, dva dni kasneje je pa rešila smrt tudi njenega nesrečnega moža. Nekaj ur pred smrtjo se je bil še zavedel in vpraševal po ženi, toda nihče se mu ni upal povedati, kaj se je zgodilo.

Joj, še danes me strese mraz, kadar mislim na to grozno nesrečo!...

(Konec prih.)

Josip Ljubić:

Za gospodarski napredek sela.

(Po članku v „Seljački Prosvjeti“.)

„Brez sela ni veselja, a brez naprednega sela v gospodarskem smislu ni svobodnega naroda.“

(Stefan Radić.)

Naša država je kmetska ali poljedelska, ker pripada približno 90% vseh prebivalcev kmetskemu stanu, a 80% baš poljedelcem ali kmetom od pluga in motike. Površina države meri okoli 25 milijonov hektarjev. Od tega je obdelane zemlje približno 11 milijonov hektarjev, vse ostalo so gozdovi, kras itd. A kdo obdeluje to zemljo? Naš kmetski človek. Mi imamo po selih majhna kmetska gospodarstva, na katerih delajo in pridobivajo člani teh gospodarskih edinic sami in po večini tudi brez pomoči drugih delovnih sil izven družine. Pri nas izginjajo polagoma velika veleposestva in zemlja prehaja popolnoma v roke kmeta.

Zato ima tudi vsa naša proizvodnja v glavnem svoj izvor in temelj v teh malih kmetskih gospodarstvih. Naš izvoz v inozemstvo znaša okoli 10 milijard dinarjev letno. Od tega odpade samo na kmetijske proizvode več kot tričetrtine vsega izvoza. Radi tega sta tudi naša trgovina in industrija odvisna od uspeha naših malih kmetskih gospodarstev in dokazano je, da uspevajo dobro samo one veje naše trgovine in industrije, ki trgujejo s kmetijskimi proizvodi ali pa jih predelujejo.

Uspeh naše trgovinske bilance je torej največ odvisen od kmetskega gospodarstva. Dosledno temu plačujemo v inozemstvu največ z denarjem, ki ga dobivamo od zunaj za prodane kmetijske proizvode. Mi nimamo — slično večjim narodom — velike industrije, kakor n. pr. velikih tovarnen za železo, stroje, manufakturno blago, umetna gnojila, steklo itd., nimamo niti velikih premogovnikov in solarn, katerih proizvode bi lahko izvažali, temveč baš nasprotno: vse te proizvode uvažamo iz inozemstva. Naša glavna industrija (kakor so n. pr. sladkorne tovarne, mlini, industrija

mesnih izdelkov, žage in slično) se naslanja na kmetijske proizvode in ima zato tudi dobre uspehe.

Toda naša kmetska gospodarstva niso aktivna, ona ne donajajo nobenih ali pa zelo majhne dohodke, s katerimi ni niti oddaleč poplačan kmetov trud pri teh gospodarstvih. Nasprotno, kmetska gospodarstva so pasivna, ker ne dobiva kmet često niti toliko za svoje pridelke, kolikor ga stanejo njega samega. Naj navedemo samo za primer, da znašajo pridelovalni stroški za 100 kg pšenice 230 dinarjev, za 100 kg koruze 154 dinarjev, za 100 kg krompirja 61 dinarjev, in to v slučaju, če se ne vračunajo niti obresti za vloženo obratno glavnico niti odškodnina za morebitno izgubo te vložene glavnice (ako odide n. pr. pridelek po zlu ali nastopi nerodovitno leto) in ako se ne upošteva noben podjetniški dobiček, na katerega navadno računajo vse pridobitvene veje. Če primerjamo te številke z današnjimi cenami žita, vidimo jasno, da dobiva naš kmet za svoje pridelke komaj toliko, kolikor ga stanejo njega samega.

Pri vsem tem ne smemo pozabiti na zelo važno dejstvo, ki se mora tu upoštevati, in to je: naš kmet je zelo skromen v vsem svojem življenju, z malim je zadovoljen in malo potrebuje, dasi dela i on i njegova družina od ranega jutra do trdne noči. Hrani se povsem enostavno, obleko si v mnogih slučajih pripravlja doma, a vsi njegovi prihranki, ako jih sploh ima, mu komaj zadoščajo, da plača razne davke. Zato ni prav nič čudno, če uvaja naš kmet le polagoma v svoje gospodarstvo taka nova in napredna sredstva zaboljšanje kulture tal, s katerimi se dviga tudi rentabilnost zemlje in uspeh njegovega dela, ker mu za to manjkajo potrebna denarna sredstva.

Če vsemu temu dodamo še dejstvo, da se naša državna gospodarska politika do sedaj ni vodila tako, kakor to zahtevajo kmetski gospodarski interesi naše dežele, temveč nasprotno, da se je vsa naša carinska, tarifna in finančna politika vodila po interesih velike trgovine in industrije, potem vidimo, da ni nobeno čudo, če ni moglo napredovati naše kmetsko gospodarstvo. Ne pozabimo pri tem še na važno okolnost, da plačuje kapitalist — pa naj je katerekoli vrste — davek samo od svojega izkaznega dobička, medtem ko mora plačevati kmet davek od vsega svojega premoženja, t. j. od hiše in zemlje, in to brez ozira na to, koliko dohodkov mu donaja to njegovo gospodarstvo ter brez ozira na nerodovitnost, sušo, elementarne nezgode, ki ga lahko zadenejo vsak trenutek in mu uničijo vse njegovo delo in ves denar, ki ga je vložil v zemljo.

Na svetovnem trgu pa čaka naše kmetijske proizvode močna „konkurenca“ drugih držav, v katerih je tehnika pridelovanja naj-dovršenejša, a poleg tega imajo ti „konkurenti“ še izvrstno organizacijo, ki dovaža njihove proizvode na vsa svetovna tržišča. Zato tudi ni težko razumeti, zakaj prihajajo njihovi proizvodi na svetovni trg po nižjih cenah kakor oni naših kmetov. Posledica tega je povsem naravna. Kmetijski pridelki se morajo na svetovnem trgu umakniti svetovni konkurenci, ker ne morejo z njo uspešno tekmo-vati. Zato pa padajo cene naši pšenici, moki, živini, masti, slivam itd. in kmetijski proizvodi se morajo prodajati mnogo pod proiz-vodno ceno, odnosno tako poceni, da se z doseženo ceno komaj krijejo stroški pridelovanja.

Pri tem pa ni res, da zaostajajo naši poljedelski proizvodi po svoji kakovosti za proizvodi velikih narodov, ki prevladujejo na svetovnem trgu. Nasprotno: ti poslednji se samo nahajajo v ro-kah dobrih in večjih trgovcev, ki znajo o pravem času in na pravo mesto pripeljati proizvode in zato imajo prvenstvo na trgu. Vze-mimo za primer samo naše slive. Velike nemške tvrdke izvažajo bosanske in srbske slive v svežem stanju, jih doma sušijo in pri-pravljajo za trg, kamor prihajajo često pod drugim imenom. Po tako pripravljenih slivah zelo povprašujejo in trgovci jih prodajajo po dobri ceni. Medtem nima istočasno ista, doma posušena sliva kupca ali se plača za njo mnogo manj kakor za kalifornijsko ali francosko slivo. Prav tako je i z mnogimi drugimi proizvodi.

Iz tega jasno spoznamo dvoje: prvič, da ni naša kmetijska gospodarska produkcija na višini današnje produkcijske tehnike, s pomočjo katere bi znal in mogel naš kmet z manjšim trudom in z manjšimi stroški več in boljše pridelati, kakor pridelava danes, a drugič, da nima naš kmet sposobnosti in tudi ne možnosti, dovažati svoje proizvode naravnost na trg brez raznih posrednikov, ki si nagrabiijo ogromne novce iz njegova truda.

Na podlagi navedenega je nesporno, da bi si moralo pomagati naše kmetijsko gospodarstvo z vsemi izkustvi, ki so danes znana v gospodarski produkciji in da bi moralo uporabljati gospodarske stroje, umetna gnojila, semena najboljše vrste itd. S tem bi se pri-delalo na isti površini zemljišča z mnogo manjšimi stroški in trudom dvakrat (morda celo trikrat) toliko kakor danes, pa bi vsled tega tudi proizvodjalni stroški bili mnogo manjši od današnjih. To bi bilo potem še lažje, če bi tudi država vodila svojo gospodarsko politiko po potrebah kmetijskega gospodarstva in če bi osnovala več gospo-darskih šol, iz katerih bi prihajali na selo dobri in sposobni gospo-

darji ter taki ljudje, ki bi se ne sramovali vrniti se k plugu in zemlji, odkoder so prišli. Končno bi se moralo ustvariti tako zakonodajstvo, ki bi odgovarjalo kmetškemu gospodarstvu, a zlasti bi bilo treba urediti dedno pravo, nato zakon o komasaciji, pa tudi pri državnem proračunu bi se bilo treba mnogo bolj brigati za razne potrebe kmetškega gospodarstva in izvesti razne melioracije na njegovo korist. Končno bi se morala ozirati država pri sklepanju trgovskih pogodb s tujimi državami v prvi vrsti na proizvode kmetškega gospodarstva ter jim omogočiti uspešno prodajo v tujem svetu z dobro carinsko in tarifno politiko.

Povsem naravno je, da potrebuje kmetško gospodarstvo cenen in dolgoročen kredit, da more izvesti vse te reforme in investicije v svoji organizaciji. Toda pri nas se na žalost skoro ne more govoriti o kmetijskem kreditu, ko vemo, da vlagajo vse naše hranilnice in banke ves svoj razpoložljivi denar samo v trgovino in industrijo, a če že dajo kak majhen kredit tudi kmetom, storijo to le v redkih slučajih, in še to po zelo visokih obrestih.

Toda še nekaj je: kakor je važno, da napravimo naše poljedelstvo rentabilnejše s pomočjo navedenih reform, prav tako važno je, da odklonimo tudi posredovalce med kmetom-producentom in delavcem-konzumentom in ustanovimo take gospodarske organizacije, ki bodo prodajale kmetške pridelke neposredno konzumentu. Posredovalci med producentom in konzumentom so na eni strani popolnoma neustvarljivi elementi, a na drugi strani podražujejo popolnoma odveč kmetijske proizvode in onemogočajo na ta način tem proizvodom uspešno tekmovanje na svetovnem trgu. Zato je treba najti pot in način, kako naj prihajajo kmetijski proizvodi neposredno na trg.

To je mogoče doseči samo s pomočjo zdravih gospodarskih združnih institucij, ki temeljijo na vzvišenih načelih samopomoči in socialno pojmovanih interesov in koristi. Ako pomislimo samo na dejstvo, da smo izvozili samo v letošnji sezoni koruze za več kot dve milijardi dinarjev, lahko vidimo, da so pri tem zaslužili posredovalci, ki so to koruzo kupili od kmeta in jo prodali v inozemstvo, najmanj petino tega zneska, to je okoli 400 milijonov dinarjev. Količe važnosti bi bilo za naše kmetško gospodarstvo, če bi ostal ta denar v rokah našega kmeta in njegovih gospodarskih organizacij. Podobno je z drugimi kmetškimi proizvodi, če ne morda še slabše.

V našem narodu je združna organizacija slabo razvita. Vzroka pa ne smemo iskati pri kmetu, ker on ne more biti naspro-

ten zadružništvu, saj temelji celokupno njegovo pojmovanje in način njegovega življenja baš na osnovnih mislih zadružništva. Zato je treba razširiti zadružništvo v vse naše kraje, ker je edino to sposobno dvigniti našo kmetijsko proizvodnjo in jo napraviti rentabilno.

V nasprotnem slučaju preči nevarnost, da bo naše kmetско gospodarstvo propadlo, a s tem bi nastalo popolno obubožanje kmetškega stanu, kar bi imelo za posledico, da se naš kmet zopet zadolži pri vaških oderuhih, ki bi gnali nato kmetška posestva brez usmiljenja na boben. Če se pojavi zopet obubožanje in zadolženje kmeta, kakor je bilo pred vojno, tedaj grozi težka kriza ne samo kmetškemu gospodarstvu, temveč tudi obrti in trgovini, katerih glavni kupec je baš kmet. Nadaljnja posledica bi bilo zopetno izseljevanje naših ljudi v tujino za zaslužkom. Ali morda ni že itak preveč našega naroda v tujini, ko vemo, da živi samo v Ameriki nad 500 tisoč Hrvatov, 200 tisoč Slovencev in okoli 100 tisoč Srbov? Ali hočemo dopustiti, da se to število naših izseljencev še poveča?

In sedaj, ko vidimo vso to nevoljo, ki tišči naše kmetско gospodarstvo in ki bi ga mogla tudi popolnoma upropastiti, če se ne odstrani, prihajamo do zaključka, da ne more naše selo od nikoder pričakovati pomoči za svojo gospodarsko obnovo, temveč da mora v prvi vrsti samo iti po novih potih in postaviti zdrave temelje svoji gospodarski samostojnosti. Naše selo se mora prav tako združiti in samostojno organizirati v gospodarstvu, kakor je to storilo (na Hrvatskem) v politiki, a kakor dela v prosveti, to je: združiti se mora v taki gospodarski organizaciji, ki bo sposobna ne samo odstraniti vse nedostatke, temveč tudi izvesti vse potrebne reforme za popoln napredek našega kmetškega gospodarstva.

Kmetско gospodarstvo more vse to doseči samo na temelju samopomoči. Zadružna ideja, ki temelji na geslu: vsi za enega, eden za vsel, je danes zavlada la narodom. Vsi kulturni narodi so jo sprejeli kot temelj svojega gospodarskega ojačenja in preporeda vsega družabnega življenja. Ta ideja se mora razširiti in udomačiti v vsaki kmetški koči, ker bomo prišli šele tedaj do zavesti, da more zavzeti s sprejemom te ideje naš kmet v gospodarskem življenju enako odločno stališče, kakor ga je zavzel (pri Hrvatih) v politiki.

Na temelju zadružnih organizacij bomo mogli predvsem izvesti osredotočenje vsega kmetškega kapitala, ki je danes tod in tam raztresen in ki zato nima nobenega vidnega vpliva na razvoj kmetškega gospodarstva. Kmetški kapital se nahaja ali v raznih bankah, ki nimajo pravega razumevanja za interese kmetškega gospodarstva,

ali se pa hrani brezobrestno doma po naših kmetijskih hišah. Ta kmetijski kapital je na ta način za kmetijsko gospodarstvo popolnoma neproduktiven. Vsi pa vemo, da je kapital šele tedaj produktiven, kadar se uporablja v pravi namen. Zato moramo najprej izvesti osredotočenje vsega tega kmetijskega kapitala. Brezdvomno se mora kmetijski kapital v prvi vrsti uporabljati za kmetijsko gospodarstvo. Toda šele takrat, ko se nam posreči izvesti vsaj delno osredotočenje tega kmetijskega kapitala v združne organizacije, bodo kmetom na razpolago tudi potrebna sredstva za uvedbo vseh preizkušenih in modernih metod v obdelovanju zemlje in za nabavo gospodarskih strojev, izvrstnega semenja, umetnih gnojil itd., s katerimi bodo brezpogojno tudi dosegli večji pridelek in povečali rentabilnost kmetijskega gospodarstva.

Če torej sprejmemo iskreno in z razumevanjem združno idejo in izvedemo v našem kmetijskem svetu močno gospodarsko organizacijo, ki bo imela za cilj napredek skupnih interesov vsega našega kmetijskega gospodarstva, tedaj bomo lahko ustanovili tudi take gospodarske organizacije, ki bodo odklonile posredovalce med producenti in konzumenti. Kmetje bodo mogli in znali sami spraviti svoje proizvode na trg in tako uspešnejše pobijati konkurenco svojim pridelkom. Baš tako se bo s pomočjo teh združnih organizacij nabavljala brez posredovalcev večina blaga, ki ga potrebuje naše kmetijsko gospodarstvo. Na ta način se bo dobilo boljše blago in prištedila posredniška provizija.

Združništvo je sposobno, gospodarsko ojačati naš kmetijski stan, ga organizirati, združiti in preroditi, a s tem mu vzbuditi tudi zavest, da je kmet v taki kmetijski državi, kakor je naša, prvi in najvažnejši činitelj za vodstvo državne in gospodarske politike. V tem slučaju ne bo bežal naš kmet v tuji svet, ker bo našel doma dovolj dela in bo njegovo delo po zaslugi nagrajeno. Gospodarsko blagostanje, ki ga bo doseglo selo tudi v socialnem in prosvetnem pogledu, bo enako ugodno delovalo tudi na obrt, trgovino in industrijo, a s tem na vse ostale stanovce v državi.

Od gospodarskega blagostanja našega kmetijskega naroda zavisí torej ne samo napredek sela, temveč tudi sreča vsega naroda. Zato je dolžnost nas vseh, da podpiramo stremljenje našega sela za njegovo gospodarsko obnovo in samostojnost.

K. Kraepelin-S. Brodar:

Po gozdu in polju.

(Dalje.)

Dr. Erjavec: Ne samo to, akoravno je tudi ta vzrok zelo pomemben. Saj vam je znano, kako mnogo sesalcev in ptic se preživlja izključno le z gozdnimi plodovi, z listjem, brstjem in skorjami; kako živi zlasti večina žuželk običajno le na posebnih maloštevilnih vrstah, ki jim razjeda plodove in poganjke ali pa vrta po skorji, korenini in lesu. Velikega pomena za živali so pa tudi skrivališča, ki jih najdejo v gozdu. Pod mahom, pod odpadlim listjem in pod skorjo vse živi in se giblje, kakor ste zadnjič sami opazovali; v ličnih listnih zavojih stanuje nebroj gosenic in ličink, v šiškah prebivajo črviči šiškaric in v košatih krošnjah si gradita ptica kakor tudi veverica varno gnezdo.

Branko: Razumem, da je gozd živalim prepotreben; da, brez njega bi mnoge sploh ne mogle živeti. Ne morem si pa predstavljati, da bi se živali tako prilagodile gozdu kakor rastline, ki ali prav zgodaj cveto ali se vzpenjajo v višine, ali pa se nastanijo kar v krošnjah dreves.

Dr. Erjavec: Pač, Branko. Brezdvomno bi bilo tudi naše živalstvo precej drugačno, če ne bi bilo na zemlji gozdov. Kaj praviš, ali bi znale ptice letati, če ne bi bilo poprej dreves?

Branko: V kakšni zvezi naj bi to bilo, mi ni popolnoma jasno.

Dr. Erjavec: Gotovo ste že slišali, da so se razvile ptice iz plazilcev. Znameniti *Archaeopteryx* iz solnhofenskih skrilavcev nam priča o tem; dasi že ptič, ima vendar marsikake znake plazilcev ter nas spominja tako svojih prednikov. A plazilci žive zlasti v tropskih pokrajinah po večini le na drevju, kakor n. pr. legvani, baziliski, drevesne kače i. t. d. Nekateri teh plezalcev, n. pr. tako zvani leteči zmaji Vzhodne Indije poletavajo pravzaprav še sedaj; s pobočno letalno kožo, ki se jim razpenja med podaljšanimi rebri, se spuščajo od drevesa do drevesa. Sličen je bil najbrž tudi prvi polet ptic in sesalcev, prhutarjev, dasiravno nam je dandanašnji žal nemogoče zasledovati v potankosti ves razvoj. Ako bi rastla že od nekdaj po vsej zemlji samo pritlikava zelišča, ne bi bile imele živali nobenega povoda zapuščati trdnih tal. Le obilna hrana plodovitih dreves je zvalila živali v zračne višave in jih mnogo prisilila, da so si pridobile povsem novih, novemu življenju primernih lastnosti.

Stanko: Torej je bilo zopet drevje povod, da so se naučile živali plezati?

Dr. Erjavec: Tistim, ki žive po drevju, prav gotovo. Če bi bila naša veverica živela vedno na brezdrevesnih ravninah, ne bi bila nikdar dobila svojih plezalnih prstov in svojega dolgega, košatega repa, s katerim tako izvrstno krmili; nikdar se ne bi bila razvila žolnam plezalna noga in klinasti rep, na katerega se tako trdno opirajo. Toda kaj bi navajali posamezne primere! Ako natančno opazujemo, vidimo skoro pri vseh gozdnih živalih, kako zelo sta se prilagodila bivanju v gozdu način življenja in ves telesni ustroj. Nekatere živali so se odele z varovalno barvo, slično barvi listov ali drevesne skorje; nebrojne žuželke in njih ličinke so si prisvojile celo barvo drevesnih lišajev. Druge živali, n. pr. mnogi pajki in ploščnato stisnjene žuželke so si primerno prikrojile kar vso telesno obliko. Še mnogo lažje pa opazujemo, kolikega pomena za življenje v gozdu so posamezni telesni deli, n. pr. jeklenotrdi oklepi v lesu živečih žuželk, dletasti kljun žolne, mnogovrstne bolj ali manj razvite plezalne in letalne naprave od enostavnih krempljev veverice ali lepljivih, ploščnatih blazinic zelene rege, do oprijemalnega repa drevesnih kuščarjev in opic ali letal prhutarjev in ptic. Prav tako opazimo tudi v običajih živali čudovito skladnost z gozdom. Če bi izginil gozd z zemeljskega površja, bi gotovo nobena gozdna ptica ne gradila ali vsaj ne znala tako graditi svojega gnezda, kakor ga gradi danes; mirijade žuželk bi morale takoj poginiti, ker ne bi mogle hitro spremeniti svojih navad in bi jim bilo onemogočeno bivanje v gozdu.

Branko: Sedaj mi je naenkrat vse jasno! Iz vsega brez težave sklepam, da imajo živali, ki žive v krajih brez drevja, popolnoma druge lastnosti kot njihovi sorodniki v gozdu.

Dr. Erjavec: Tako je. Pri tleh živeče veverice, n. pr. nimajo košatega repa in kuščarji puščav so peščene barve ter imajo prav tako malo pojma o plezalni umetnosti kot naše žabe v močvirjih. Seveda se razume, da so v različnih zemeljskih pasovih različne tudi na drevju živeče živali. Vsem gozdnim živalim skupne so le one lastnosti, ki jih je povzročilo življenje na drevju, n. pr. plezanje, barva in vse naprave, ki so v zvezi s hrano. Da ima vsak pas kljub temu svoje lastno zunanje lice, izvira iz posebnosti ostalih življenjskih pogojev. Prejle smo govorili o gozdnih rastlinah; v vedno zelenem pragozdu smo videli vse drugačno borbo za obstoj kot pri nas v našem podnebju, kjer je drevje nekaj mesecev golo. Slične primere bi našli tudi med živalmi.

Janko: Ali so kje na zemlji pokrajine, ki sploh nimajo gozdov?

Dr. Erjavec: Ej, Janko, to bi pravzaprav že moral vedeti, saj se učiš zemljepisa! Znano je, da uspeva drevje lahko le tam, kjer tla v globini niso stalno zmrzla; neka mera toplote je pogoj, da se presnavljanje v protoplazmi korenin lahko vrši. Zato so popolnoma brez drevja predvsem vse dežele mrzlega pasu, t. j. onstran tečajnika, ki ga poznate. Velik del Severne Amerike in Azije prihaja v poštev. Namesto gozdov se tam razprostirajo s saši, mahovi in lišaji porastle „tundre“. Prav tako opazite tudi na pobočju visokih gora zelo razločno tako zvano drevesno mejo. Odvisen je pa gozd tudi od vlage zraka in tal. Koder primanjkuje vlage, ga nadomešča travnik s svojimi sklenjenimi rušami ali pa s travnatim in čebuljastim biljem porastla stepa, polna solnatih rastlin in bodičastega grmičja. Ob nezadostni vlagi pa nastaja prazna, gola puščava, kjer se nastanijo le sem in tja v zaščitenih globelih debelolistnice in trnje. Oblika celin in smer morsko vlago vsebujočih pasatnih vetrov povzročata, da se nahaja, kakor najbrž že veste, tako severno kakor tudi južno od ravnika ozemlje, kjer je le prav malo padavin. To ozemlje je tem neplodovitejše, čim bolj se oddaljuje od mokrih vzhodnih obal. Severno od ravnika leže široke stepe in puščave Notranje Azije, Sahara, prerije zahodnega dela Zedinjenih držav in mehikanska visoka planota. Južno od ravnika ima isti značaj velik del Avstralije, Kalahari v Afriki in obširne planjave Južne Amerike, tako zvane llanos ali pampas. Tisoči in tisoči kvadratnih kilometrov naše zemeljske površine niso bili najbrž nikdar porastli z gozdovi; na milijone živi pa tudi ljudi, ki še niso videli nikdar v svojem življenju drevesa.

Janko: To bi se veselili, če bi prišli nenadoma v naše prekrasne bukove gozdove!

Dr. Erjavec: Kdo ve, Janko! Vsak ljubi, kar pozna že od mladosti. Kakor bi navdalo nas silno domotožje po naših planinah in visokih gorah, tako bi si, mislim, želel v naših severnih krajih tudi nomad nazaj v svoje široke, od solnca obžarjene stepe; zahrepenel bi po pohodih v svoji prosti domovini.

Šesti izprehod.

Dr. Erjavec: Ako vam je prav, tedaj pojdimo danes po državni cesti. V predmestju ravno nadaljujejo s tlakovanjem, v okolici pa jo nameravajo nanovo posipati. Zadnjič sem videl, da je že vse pripravljeno; veliki kupi kamenja, gramoza in peska leže že ob cesti.

Stanko: Saj res! Morda dobimo kaj zanimivega za naše rudninske zbirke; še ni dolgo, kar si nam obljubil, da jih bomo lahko kmalu pomnožili.

Dr. Erjavec: Rudninskih zbirk že ne; mislim, da sem govoril o zbirkah kamenin.

Stanko: Ali se te razlikujejo med seboj?

Dr. Erjavec: Rudnine in kamenine? Seveda, še prav močno. „Rudnine ali minerali“ v ožjem smislu so neživa naravna telesa, ki so kemijsko povsem enakšno sestavljena ter imajo določeno kristalno obliko. Saj tudi gručavi kosi sestojijo iz posameznih kristalov. „Kamenine“ so pa le redkokdaj enostavne kemijske sestavine; navadno so zmes raznih tesno združenih rudnin. Kot tako zvane „hribine“ sestavljajo obsežne dele zemeljske skorje. Prave rudnine so, n. pr. kremenjak, živec in sljuda; vsaka teh rudnin ima svojo lastno kemijsko sestavo in svojo določeno kristalno obliko. Pomešane in tesno združene v nekakšno tako rekoč višjo enoto pa tvorijo kamenino, oziroma hribino: granit.

Branko: Granit? Dobro ga poznam. Podstavki spomenikov so navadno iz granita.

Dr. Erjavec: Da, Branko. Toda kaj bi ga hodil k spomenikom iskat, ko ga imaš pred nosom. Glej te kocke tam na kupu, pripravljene za tlakovanje! Naša ožja domovina ima dosti granita. Divno Pohorje na naši severni meji ga ima mnogo. Od tam so pripeljali te kocke. Poberi ta-le odkrušek, čegar prelomnina je še popolnoma sveža. Na prvi pogled lahko razločite, da je to neurejena zmes večih rudnin: svetlikajoče se, drobne ploščice so sljuda, veliki, rožnatordeči kristali so živec; med njimi pa vidite manjše tolščeno-svetle, napol prozorne koščke, to je kremenjak.

Stanko: Če je stvar taka, potem spozna granit lahko brez težave vsak otrok!

Dr. Erjavec: Ti pa zopet več veš, kakor drugi ljudje, Stanko. Raziskovalcem kamenin pa je narava otežkočila delo. Ta-le kos, ki ga imate v rokah, je tako zvani „tipični“ granit; vse tri sestavine so lepo enakomerno razdeljene, posamezne kristale lahko razločite, akoravno niso popolnoma razviti. Prej sem vam rekel, da je vsaka kamenina nekakšna zmes; vsled tega je le naravno, da je odstotek posameznih različnih delcev zmesi lahko večji ali manjši in da je tudi velikost poedinih kristalov lahko različna. Če bi temu granitu bolj ali manj nedostajalo, ali celo popolnoma manjkalo, n. pr. kremenjaka ali sljude, bi dobila kamenina radi tega povsem drugačno zunanje lice. Prav tako, če bi bile vse tri rudnine zmesi

le drobnozrnate, ali če bi bili kristali samo one rudnine, n. pr. živca posebno veliki, mikroskopično majhni kristalčki ostalih dveh rudnin pa bi bili za prosto oko nekakšna snov. „Gradivo“, iz katerega se je tvorila hribina, bi bilo v tem slučaju prav isto, kakor tu v tem debelozrnatem granitu. Kljub temu bi imela hribina docela drug videz, tako da bi jo morali nazivati z drugim imenom: granit bi postal kremenjakov porfir.

Branko: Ali ni porfir neka prav posebna vrsta kamenin? Na primer tisti pegasti kos doma na pisalni mizi?

Dr. Erjavec: Pogodil si, Branko. Pravi porfir je to, prinesel sem ga nekoč s potovanja po Švedskem. Vobče nazivamo z imenom porfir vsako kamenino, kjer se v navidezno jedrnati snovi nahajajo posamezni veliki, pravilno oblikovani kristali. Sestavni deli one temeljne snovi pa so seveda lahko zelo različni ter ji, n. pr. kremenjakovi kristalčki lahko tudi manjkajo. Spočetka se je ime porfir res rabilo le za neko določno kamenino, sčasoma pa se je ta pojem razširil. Danes znači v bistvu le še način, kako so se izobličile zmesnine kamenin, tako da se razlikuje „porfirasti zlog“ kamenine — posamezni veliki kristali v jedrnati osnovi — od „debelo — ali drobnozrnatega zloga“, kakor ga ima ta granit. — Glejte, tam sredi kupa leži precejšnja gruda tipičnega porfirja. Na razkrojeni površini ugledate že na prvi pogled dolge pravokotne kristale, ki mole iz sive enolične osnove.

Stanko: Oj, saj res! — Kaj pa oni črni kamen, ki si ga tudi prinesel takrat s potovanja? Večkrat sem ga že vzel s pisalne mize in ogledoval, a ne spominjam se, da bi na prelomnini videl kake kristale.

Dr. Erjavec: Dobro, da si se domislil nanj; to je bazalt. Tega prav lahko porabimo kot lep, tretji primer, kako so rudnine v kamenini pomešane med seboj. V njem so vsi kristali tako neznatno majhni, da jih s prostimi očmi nikakor ne moremo razlikovati; vsa snov je popolnoma enakšna ali homogena. Le kadar tenke drobce te kamenine tako obrusimo, da postanejo prozorni, lahko pod drobnogledom razlikujemo posamezne sestavine kot silno majhne kristalčke, ležeče v enolični osnovi. Ker pa je tudi v tem primeru možnih več rudnin, mislim, da lahko uvidite, kako težko je določevati tako zvane jedrnate kamenine samo po njihovem zunanem videzu. Pogostoma popolnoma izključeno; če hočemo prav določiti, je treba zelo temeljitega raziskovanja. — (Dalje prih.)

RAZGLEDI

Organizacija.

NA DELO! Radi neugodnega rezultata pri dosedANJI razprodaji srečk loterije Zveze društev kmetjskih fantov in deklet se je žrebanje prelozilo na 2. februarja 1927. Od tega dneva nas loči komaj dober mesec. Razprodali nismo niti polovico srečk. Kaj sledi iz tega? Da bo imela naša mladinska organizacija mesto koristi izgubo od loterije, da bo morala svoje kulturnoprosvetno delo med našim kmetjskim ljudstvom celo omejiti ali celo opustiti, ker ne bo imela dovolj gnotnih

sredstev na razpolago. Ali se zavedamo, kaj to pomeni, če vzamemo našim mladim, ki edini še hočejo delati v resnici za naše kmetjsko ljudstvo, zadnjo možnost ustvarjajočega udejstvovanja? Ali res hočemo, da ostane naš kmet zane-marjen, neizobražen, nezaveden? Ali res hočemo, da ostane naše trpeče ljudstvo molzna krava v rokah raznih gosposkih kapitalistov? Ne, mi tega nočemo, ker tega ne smemo hoteti! Zato bomo takoj poslali svoj naslov Zvezi društev kmetjskih fantov in deklet v Ljubljani, Kolo-dvorska ul. 7 in ji sporočili, koliko srečk naj nam pošlje v razprodajo. Te srečke bomo čimprej razprodali med svojimi znanci in znankami, izkupiček pa nakazali Zvezi. S tem bomo storili svojo dolžnost mi vsi, ki še ljubimo svojo rodno grudo, da jo otmemo pogube!

Vse one, ki so te dni prejeli po pošti srečke naše loterije, vřudno prosimo, da srečke čimprej razprodajo in izkupiček takoj nakažejo po poštni položnici. Za trud dobe popust: vsaka šesta srečka je brezplačno njihova.

II. kongres slovanske kmetjske mladine se je vršil koncem oktobra in v začetku novembra v Pragi. Udeležba dele-

gatov raznih slovanskih narodov, ki so včlanjeni v Zvezi slovanske kmetjske mladine, je bila polnoštevilna. Kongres so počastili tudi mnogi odlični politični, gospodarski in kulturni delavci iz več držav. Med njimi so bili gg. dr. Srdinko, kmetijski minister češkoslovaške republike, ki je pozdravil kongres v imenu češke kmetjske stranke, dalje dr. Hodža, prosvetni minister češkoslovaške republike, ki je imel na kongresu krasen, ideološko močan govor, bivši bolgarski minister v vladi pok. Stambolijskega Obov, poljski poslanik v Pragi in cela vrsta odličnih strokovnjakov. — Kongres je pokazal vse ogromno delo, ki ga je izvršila Zveza slovanske kmetjske mladine v prvem dvoletnem obdobju svojega obstanka. Tudi prvotna nesoglasja so v glavnem odboru izginila. — Po par dnevnem delu v raznih komisijah postavila si je Zveza nove smernice za bodoče obdobje, v katerem predseduje Zvezi tov. Zalenski — Poljak, in ji vodi sekretarijat tov. Ursiny — Slovak. — V eni izmed prihodnjih številik prinesemo točneši material, obdelan na pražkem kongresu.

Večdnevni organizacijski tečaj kmetjskih mladeničev se bo vršil v decembru

meseču v Ljubljani. Oddaljenejši mladeniči bodo deležni ugodnosti pri stanovanju in hrani. Opozarjamo že danes na ta tečaj predvsem one, ki se žele posvetiti delu za organizacijo in napredek našega kmetijskega ljudstva.

Kmetijske fante in dekleta v krajih, kjer še ni društva kmetijskih fantov in deklet, pozivamo, da javijo Zvezi v Ljubljano, če so voljni ustanoviti društvo in kdaj se lahko vrši ustanovni občni zbor. Pri Zvezi dobijo tudi vsa potrebna pojasnila. Kmetiska mladina, zga-ni se!

Skupine vozov in narodnih noš na kmetiskem prazniku v Krškem so nudile najlepšo sliko dneva. Kdo ne bi vzljubil to delavno ljudstvo, ki se veseli svojega praznika s koso, cepcem, lanom, srpom v roki? Ali ne napravi stokrat boljšega vtisa na našo dušo skupina naših narodnih noš, kakor pa vse dunajske in

parižke „šimi“-nagote? Da, kdor je bil na kmetiskem prazniku v Krškem in videl to zdravo kmetisko dušo, to našo pravo narodno kulturo, temu se je moralo zastuditi vse ono, kar propoveduje naša prodana gospoda kot edino zveličavno, moderno, civilizirano, kulturno, napredno, demokratsko in ne vem še vse kakšno življenje. — Še je čas, da slovenski narod ohrani svoje pristno slovensko kmetisko dušo in srce zdravo in nepokvarjeno. Zato mora vse one, ki imajo sicer polna usta svojega nacionalizma, slovenstva in slovanstva, a se sramujejo slovenske obleke, se sramujejo naših narodnih običajev, se sramujejo vsega, kar je v zvezi z našim kmetiskim narodom, vse te trhle veje mora odžagati od svojega narodnega drevesa, da ne strohni še ostalo zdravo deblo! In slovenstvo ne bo v nevarnosti, niti nacija niti država!

Prosveta.

V oceno smo prejeli sledeče knjige in časopise:

L. Thoma: „Lotkin rojstni dan.“ Šaloi-gra v enem dejanju. **Branislav Nušič:** „Naša deca“, humoreska v enem dejanju. Poslovenil dr. Ivan Lah. Cena Din 12.—, po pošti 75 p več.

Shakespeare: Kar hočete. Prevel Oton Župančič. Cena broširani knjigi Din 24.—, vezani Din 32.—, poštnina Din 2.— več.

Dr. Ivan Tavčar: Zbrani spisi. IV. zvezek. Uredil dr. Ivan Prijatelj. Cena broširani knjigi Din 84.—, vezani v celo platno Din 100.—, v pol francoski vezavi Din 106.—, po pošti Din 4.50 več.

Te tri knjige so izšle v izdaji Tiskovne zadruge v Ljubljani.

Juš Kozak: Bel mesec. S sliko pisatelja.

Vladimir Levstik: Pravica kladiva. Povest. S sliko pisatelja.

Listnica uredništva.

Veliko je bilo moje začudenje, ko sem opazil, da so naši naročniki tako brezskrbni in brezvestni, da se jih vsak opomin, naj store svojo dolžnost in poravnajo naročninò, niti najmanj ne prime. S tem si dajo sami sebi najslabše spričevalo, uredništvu pa onemogočajo zboljšanje lista. Zato opozarjam vse, ki

naročnine niso poravnali, da bodo v kratkem dobili poštno nalogo, ki jih bodo morali takoj poravnati. Mi smo s tem korakom dovolj časa čakali, zato ne bomo prav nič krivi, če se bo kdo čutil vsled eksekucije razžaljenega. Vsakemu svoje!

Urednik.

„Brezalkoholna Produkcija“, Ljubljana, Poljanski nasip 10./42
pošlje vsakemu naročniku „Grude“ zanimiv cenik brezplačno.
Zahtevajte ga takoj; ne bo Vam žal!

Najboljše šivalne stroje

ima v zalogi edino le

Josip Petelinc, Ljubljana

blizu Prešernovega spomenika za vodo

znamke **Gritzner in Adler** za obrt, rodbino
in industrijo. **Večletna garancija, Ugodni
plačilni pogoji.** Istotam kupite najceneje
galanterijo, potrebščine za čevljarje, krojače,
šivilje. **Cepilne nože, škarje za obrezov. trt.**

Kravate, žepne robce, palice, nahrbtnike.

Na veliko.

Na malo.

Najnižje cene ter velika zaloga dež.
pridelkov, krmil. Špec. blaga kakor:
sladkor v sipi in v kockah,
petrolej, kava, olje, riž ter
razne vrste mila za pra-
nje in ostale v to
stroko spadajoče
predmete.

EKONOM

osrednja gospodarska zadruga v Ljubljani
Kolodvorska ulica števil. 7

Velika
zaloga vseh
rst umetnih
gnojil, modre ga-
lice, prvovrstne strešne
opeke in najboljšega
splitskega portland cementa
„SALONA“ (Tour).

Kmetski hranilni in posojilni dom

reg. zadruga z neom. zav.

Ljubljana, Tavčarjeva (Sodna) ul. št. 1, pritličje.

Vloge na knjižice in tekoči račun po najugodnejšem obrestovanju. Posojila na vknjižbo, proti poroštvu in zastavi premičnin in vrednostnih papirjev. Krediti v tek. računu. Ček. promet. Nakazila. Inkaso. Eskont menic.

Poslovne ure zavoda: Vsak delavnik od 8. do pol 1. dop in od 3 do pol 5. popoldne.

Račun pošt hr. št. 14257. - Brz.: „Kmetiskidom“.

Podružnica v **KAMNIKU** na Glavnem trgu.

Ne pomagaj nič!

Prepričajte se!

Kar je res, je pa le res,

da se kupi najboljšo trpežno blago za moške in ženske obleke le v domači znani trgovini pri

„Češniku“ LJUBLJANA,
Lingarjeva ulica

Največja izbira svilenih rut in šerp.

Prípomočamo vsem rodbinam

Kolinsko cikorijo

izvrstn prídátek za kávo

Tiskarna in litografični umetniški zavod

J. BLASNIKA nasl.

Ljubljana, Breg 10-12

se prípomoča v izvršítev vseh tiskarskih in litografskih del, izvršujoč jih prvovrstno in po zmerni cenl. -
V zalógi ima obrtno zadrúžne tiskovine.

Offsettisk.

Knjigotisk.